

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра анатомії і фізіології людини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи
О.Б. Жильцов
“ 01 ” 09 2014 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основи нозології

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки

6.030102 Психологія

(шифр і назва напряму підготовки)

спеціальність

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення

Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма «Основи нозології» для студентів галузі знань **0301** Соціально-політичні науки напряму підготовки 6.030102 Психологія.

Розробники:

Олександр Данилович Мойсак, старший викладач кафедри анатомії і фізіології людини.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри (циклової комісії) анатомії і фізіології людини

Протокол від “27” серпня 2014 року № 1

Завідувач кафедри анатомії і фізіології людини

 - (І.М. Маруненко)
(підпис) (прізвище та ініціали)

© Мойсак О.Д., 2014 рік

© КУ імені Бориса Грінченка, 2014 рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.

Заступник директора Інституту людини Н.А. Клішевич

ЗМІСТ

1.	Опис навчальної дисципліни	4 ст.
2.	Мета та завдання навчальної дисципліни	5 ст.
3.	Програма навчальної дисципліни	6 ст.
4.	Структура навчальної дисципліни	8 ст.
5.	Навчально-методична карта дисципліни «Основи нозології»	9 ст.
6.	Теми практичних занять	10 ст.
7.	Самостійна робота	14 ст.
8.	Індивідуальні завдання	15 ст.
9.	Методи навчання	16 ст.
10.	Методи контролю	16 ст.
11.	Методичне забезпечення	19 ст.
12.	Питання до екзамену	19 ст.
13.	Рекомендована література	21 ст.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань <u>0301 Соціально-політичні науки</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки <u>6.030102 Психологія</u> (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність: _____	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – 1		Семестр	
Загальна кількість годин – 108		3-й	-й
		Лекції	
		12 год.	год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>«бакалавр»</u>	Практичні	
		16 год.	год.
		Модульний контроль	
		4 год.	год.
		Самостійна робота	
		36 год.	год.
		Індивідуальні завдання:	
		4 год.	
		Вид контролю:	
		екзамен	-

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – формування узагальнених уявлень про закони виникнення, розвитку і кінця порушень життєдіяльності організму на різних рівнях.

Підвищенню ефективності практичних занять сприятиме передбачене програмою виконання навчально-дослідницьких завдань, зокрема реферативних досліджень з актуальних питань патологічної фізіології, біології людини, медицини. Під час практичних занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти набувають практичні уміння та навички пов'язані з розумінням учення про хвороби, причини і умови їх походження (етіологію) і механізми виникнення (патогенез); закономірності, що лежать в основі походження, виникнення і розвитку патологічних процесів, загальні типові реакції організму, в якій би формі захворювання вони не знаходили своє відображення (наприклад, запалення, гарячка, гіпоксія тощо).

Згідно з вимогами програми студенти повинні знати:

- загальні структури і фізіологічні властивості організму;
- будову і функції основних регуляторних систем;
- філософські поняття: причина, умови, наслідок, причинно-наслідкові зв'язки;
- питання екології людини;
- поняття про здоров'я, хворобу та вплив соціальних факторів на здоров'я людини;
- загальні наукові теорії хвороби;
- класифікацію хвороб;
- періоди перебігу хвороб, виздоровлення, смерть;
- питання етіології, патогенезу, саногенезу;
- основні шляхи і механізм впливу на організм патогенних факторів;
- спадкові форми патології і типи їх успадкування;
- характеристики основних типових патологічних процесів.

Студенти повинні вміти:

- виділяти основні ланки патогенезу, порочне коло;
- пояснювати механізм захисного характеру реактивності у збереженні гомеостазу;
- пояснювати механізм і прояви типових патологічних процесів;
- охарактеризувати головні причини у загальні механізми виникнення спадкових захворювань.
- володіти навичками реанімації;
- володіти навичками діагностики раптових захворювань та патологічних станів (вимірювати температуру тіла, АТ, визначати та оцінювати пульс, дихання тощо);
- володіти технікою надання першої (долікарської) допомоги при травмах, кровотечах, утопленні, задушенні, ураженнях різними хімічними і фізичними факторами (електричним струмом, високою і низькою температурами, радіацією) та при отруєннях;
- розпізнати ознаки та надати першу допомогу при укусах змій, комах, собак та інших тварин;
- володіти технікою десмургії, транспортної іммобілізації та тимчасової зупинки кровотеч;
- вміло користуватись доступними лікарськими препаратами.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 108 год., аудиторні – 32 год., із них 12 год. – лекції, 16 год. – практичні заняття, а також 4 год. – індивідуальні консультації, 4 год. – модульні контрольні роботи, 36 год. – самостійна робота.

Вивчення бакалаврами навчальної дисципліни «Онови нозології» завершується складанням іспиту (36 год.).

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I. ПОНЯТТЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ

Тема 1. Вступ. Історичні дані про основні етапи розвитку хвороб. Поняття про хворобу (2 год.)

Патологічна фізіологія – наука, що вивчає функціональні зміни у хворому організмі і встановлює загальні закономірності походження, виникнення, перебігу і закінчення патологічних процесів. Зв'язок з іншими науками. Значення експериментального методу для загальної патології. Історичні дані про основні етапи розвитку патології. Значення учення І. П. Павлова для патологічної фізіології. Поняття про хворобу. Періоди і тривалість хвороб. Класифікація хвороб. Внутрішня картина хвороби.

Основні поняття теми: гуморальна теорія хвороби, солідарна теорія патології, целюлярна теорія, нервізм, патологічна реакція, патологічний процес, патологічна функція, патологічний рефлекс, патологічний стан, передхвороба, хвороба.

Тема 2. Основи санології. Здоров'я. Основні характеристики здорового стану людини. Екологія людини і медицина (2 год.)

Здоров'я. Фактори ризику. Формування здорового способу життя і профілактика захворювань. Рух і здоров'я. Рациональне харчування. Загартовування організму. Психічна саморегуляція. Сім'я і здоров'я. Активне довголіття.

Екологія людини – нова синтетична наука. Включення екології людини в сферу інтересів медицини. Екологія медична і екогенетична. Медико-біологічна оцінка навколишнього середовища: здорове, нездорове, екстремальне середовище. Приведення живої системи в динамічну рівновагу з середовищем. Адаптації. Стратегія адаптаційної поведінки і здатність до адаптації – спринтер, стаєр, мікст. Міра адаптованості. Стрес. Переборювання стресу – фізіологічні і психологічні механізми. Інтернал і екстернал. Валеологія.

Основні поняття теми: санологія, здоров'я, фактори ризику, геронтологія, екологія людини, екогенетика, адаптація, стрес, інтернал, екстернал, валеологія.

Практичне заняття 1. Значення експериментального методу для загальної патології. Ушкодження клітин. (2 год.)

Тема 3. Поняття про етіологію та патогенез (2 год.)

Поняття про етіологію. Розкриття взаємозв'язку між етіологічними факторами і організмом. Екзогенні та ендогенні причини виникнення хвороб та весь комплекс умов при наявності яких причина проявляє свою хвороботворну дію на організм.

Поняття про патогенез. Основні механізми розвитку хвороб. Значення гуморальних механізмів в патогенезі. Значення ефекторів в патогенезі. Місцеві і загальні явища в патогенезі захворювань. Значення ділянки проникнення та шляхів поширення хвороботворних агентів. Розвиток і етапи хвороби, відновлення порушених функцій.

Основні поняття теми: етіологія, етіологічні фактори, діагноз, прогноз, профілактика, реакція, регіонарний, симптом, синдром, альтерація, дистрофія, паранекроз, некробіоз, некроз, цитологія, дегенерація, спотворений синтез, інфільтрація, трансформація, патогенез.

Практичне заняття 2. Етіологія і патогенез. Значення реактивності організму в патології. (2 год.)

Змістовий модуль II. ЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ З СЕРЕДОВИЩЕМ В ПОХОДЖЕННІ ХВОРОБ. ТИПОВІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ

Тема 4. Значення зовнішнього середовища в походженні хвороб (2 год.)

Хвороботворні фізичні фактори: механічні (травматичний шок, кінетози, акустичні хвилі), термічні (дія високих та низьких температур), дія променевої енергії (променева хвороба), дія електричного струму, дія змін атмосферного тиску. Хімічні фактори. Біологічні фактори (живі збудники захворювань, інфекція і інфекційний процес). Психічні впливи як можливий хвороботворний фактор. Соціальні фактори. Порушення харчування як фактор, що викликає захворювання.

Основні поняття теми: травматичний шок, кінетози, акустичні хвилі; променева хвороба, електричний струм, інфекція.

Практичне заняття 3. Інфекційний процес. Гарячка. (2 год.)

Тема 5. Значення загальних властивостей організму при його взаємодії з середовищем в походженні хвороб (2 год.)

Роль спадковості в патогенезі. Спадково обумовлені хвороби.

Значення конституції в патології. Поняття про конституцію. Класифікація конституцій. Поняття про діатези.

Реактивність організму і її значення в патології. Вплив зовнішніх факторів на реактивність. Значення віку в реактивності.

Імунітет. Види імунітету. Клітинні явища в реакціях імунітету. Фагоцитоз. Гуморальні явища в реакціях імунітету. Загальні закономірності утворення антитіл. Роль нервової і ендокринної системи в реакціях імунітету.

Алергія. Анафілаксія. Анафілактичний шок. Десенсибілізація. Розвиток алергії у людини.

Патологія харчування та обміну речовин.

Основні поняття теми: спадковість, спадкові хвороби, конституція, реактивність, резистентність, імунітет, фагоцитоз, алергія, анафілаксія, анафілактичний шок, десенсибілізація, харчування, обмін речовин.

Практичне заняття 4. Спадкові форми патології і типи їх успадкування. Алергія. (2 год.)

Тема 6. Загальна характеристика типових патологічних процесів (2 год.)

Основні форми розладів мікро циркуляції (внутрішньо-судинні, позасудинні).

Причини виникнення артеріальної і венозної гіперемії (артеріальна, венозна).

Причини і умови виникнення, механізми розвитку, прояви і значення для організму, ішемії, стазу, тромбозу і емболії.

Уявлення про етіологію, патогенез запалення та роль медіаторів запалення у механізмі розвитку судинних реакцій. Значення фагоцитозу в патогенезі запалення і розвитку неспецифічного імунітету.

Патології основного обміну. Голодування. Порушення водно-електролітного обміну (дисгідрії). Порушення вуглеводного і білкового обміну.

Інфекційний процес. Гарячка.

Прояви і механізм розвитку різних типів гіпоксії.

Причини, механізм розвитку, прояви та принципи попередження алергічних реакцій.

Причини, механізм розвитку й біологічні особливості пухлинного росту.

Етіологія, патогенез, принципи корекції основних екстремальних станів, які призводять до порушень гомеостазу внаслідок надмірного напруження і виснаження

адаптаційних і компенсаторних механізмів в організмі.

Основні поняття теми: мікроциркуляція, артеріальна та венозна гіперемія, стаз, тромбоз, емболія, ішемія, запалення, медіатори запалення, фагоцитоз, основний обмін, дисгідрія, інфекційний процес, гарячка, гіпоксія, пухлина, екстремальний стан, шок, стрес, променева хвороба.

Практичне заняття 5. Порушення мікроциркуляції. Артеріальна і венозна гіперемія. Ішемія, стаз, тромбоз і емболія. **(2 год.)**

Практичне заняття 6. Судинні реакції, еміграція лейкоцитів у вогнищі запалення. Медіатори запалення. Метаболічні порушення у вогнищі запалення. Реакція фагоцитозу при запаленні. **(2 год.)**

Практичне заняття 7. Патологія основного обміну. Голодування. Порушення водно-електролітного (дисгідрії), вуглеводного і білкового обміну. **(2 год.)**

Практичне заняття 8. Гіпоксія. Патологія тканинного росту. Екстремальні стани. **(2 год.)**

4. Структура навчальної дисципліни

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Підсумковий контроль
Змістовий модуль I. ПОНЯТТЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ									
1.	Вступ. Історичні дані про основні етапи розвитку хвороб. Поняття про хворобу.	8	2	2				6	
2.	Основи синології. Здоров'я. Основні характеристики здорового стану людини. Екологія людини і медицина.	10	4	2	2			6	
3.	Поняття про етіологію та патогенез.	12	6	2	2		2	6	
Разом		32	12	6	4		2	18	2
Змістовий модуль II. ЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ З СЕРЕДОВИЩЕМ В ПОХОДЖЕННІ ХВОРОБ. ТИПОВІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ									
4.	Значення зовнішнього середовища в походженні хвороб.	10	4	2	2			6	
5.	Значення загальних властивостей організму при його взаємодії з середовищем в походженні хвороб.	10	4	2	2			6	
6.	Загальна характеристика типових патологічних процесів.	18	12	2	8		2	6	
Разом		40	20	6	12		2	18	2
Семестровий контроль		36						36	
Разом за навчальним планом		108	32	12	16		4	72	4

5. Навчально-методична карта дисципліни «Основи нозології»

Разом: 108 год., із них 12 год. – лекції, 16 год. – практичні заняття, а також 4 год. – індивідуальні консультації, 4 год. – модульні контрольні роботи, 36 год. – самостійна робота; 36 год. – семестровий контроль. Коефіцієнт: **4,31**

Модулі	Змістовий модуль І			Змістовий модуль ІІ		
Назва модуля	ПОНЯТТЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ			ЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ З СЕРЕДОВИЩЕМ В ПОХОДЖЕННІ ХВОРОБ. ТИПОВІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ		
Кількість балів за модуль	85 балів			129 балів		
Лекції	1	2	3	4	5	6
Теми лекцій	Вступ. Історичні дані про основні етапи розвитку хвороб. Поняття про хворобу. (1 бал)	Основи санології. Здоров'я. Основні характеристики здорового стану людини. Екологія людини і медицина. (1 бал)	Поняття про етіологію та патогенез. (1 бал)	Значення зовнішнього середовища в походженні хвороб (1 бал)	Значення загальних властивостей організму при його взаємодії з середовищем в походженні хвороб. (1 бал)	Загальна характеристика типових патологічних процесів. (1 бал)
Теми практичних занять		Значення експериментального методу для загальної патології. Ушкодження клітин. (1+10)	Етіологія і патогенез. Значення реактивності організму в патології (1+10)	Інфекційний процес. Гарячка. (1+10)	Спадкові форми патології і типи їх успадкування. Алергія (1+10)	Порушення мікроциркуляції. Артеріальна і венозна гіперемія. Ішемія, стаз, тромбоз і емболія. (1+10) Судинні реакції, еміграція лейкоцитів у вогнищі запалення. Медіатори запалення. Метаболічні порушення у вогнищі запалення. Реакція фагоцитозу при запаленні. (1+10) Патологія основного обміну. Голодування. Порушення водно-електролітного (дисгідрії), вуглеводного і білкового обміну. (1+10) Гіпоксія. Патологія тканинного росту. Екстремальні стани. (1+10)
Самостійна робота	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)	(5 балів)
Тестування	10 балів		10 балів	10 балів		10 балів
ІНДЗ	30 балів					
реферат	15 балів					
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)			Модульна контрольна робота 2 (25 балів)		
Екзамен	40 балів					

6. Теми практичних занять

Змістовий модуль I. ПОНЯТТЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ

Тема: Основи санології. Здоров'я. Основні характеристики здорового стану людини. Екологія людини і медицина (2 год.)

Практичне заняття 1. Значення експериментального методу для загальної патології. Ушкодження клітин. (2 год.)

1. Предмет загальної патології, її об'єкт, мета і завдання; місце загальної патології в системі медичних дисциплін; поняття патологічної реакції, патологічного процесу, патологічного стану, здоров'я і хвороби;
2. Сучасні погляди на суть хвороби; принципи класифікації хвороб; періоди і кінець хвороби;
3. Методи загальної патології; значення експериментального методу для медицини.
4. Етіологічні фактори, що спричиняють ушкодження клітин, основні шляхи і механізми впливу на клітини ушкоджуючих факторів, основні види ушкодження клітин та їх прояви.
5. Поняття про дистрофію, паранекроз, некробіоз, некроз; класифікація дистрофій.
6. Види, морфологічні ознаки і наслідки некрозу
7. Захисні, компенсаторні і пристосувальні процеси при ушкодженнях клітин; принципи дії лікарських засобів, спрямованої на підвищення резистентності клітин і стимуляцію відновних процесів в ушкоджених клітинах.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.– 2-е изд., перераб. и доп.– К.: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. – М.: Медицина, 1980.
4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология – 6-е изд., изм. и доп. – М.: Медицина, 1965.
5. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии/Под ред. Н. И. Лосева. – М.: Медицина, 1985.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, –2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, – М.: Медицина, 1974.

Тема: Поняття про етіологію та патогенез (2 год.)

Практичне заняття 2. Етіологія і патогенез. Значення реактивності організму в патології. (2 год.)

1. Засвоїти поняття етіології, патогенезу, саногенезу.
2. Розглянути основні шляхи і механізми впливу на організм патогенних факторів, уміти виділяти основні ланки патогенезу, порочне коло.
3. Засвоїти поняття реактивності організму, зрозуміти її роль у підтриманні гомеостазу та розвитку патологічного процесу.
4. Засвоїти основні механізми реактивності та її види.
5. Уміти пояснювати механізми захисного характеру реактивності у збереженні гомеостазу.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.– 2-е изд., перераб. и доп.– К.: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. – М.: Медицина, 1980.

4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология – 6-е изд., изм. и доп. – М.: Медицина, 1965.
5. Мойсак О.Д. Основи медичних знань і охорони здоров'я: Навчальний посібник. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: Арістей, 2011.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, –2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, – М.: Медицина, 1974.

Змістовий модуль II. ЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ З СЕРЕДОВИЩЕМ В ПОХОДЖЕННІ ХВОРОБ. ТИПОВІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ

Тема: Значення зовнішнього середовища в походженні хвороб (2 год.)

Практичне заняття 3. Інфекційний процес. Гарячка. (2 год.)

1. Дати визначення інфекційного процесу як форми взаємодії мікро- й макроорганізму.
2. Пояснити механізм зміни функцій організму на різних стадіях інфекційного процесу.
3. Дати визначення гарячки.
4. Дати якісну характеристику трьом стадіям гарячки.
5. Знати причини і механізм розвитку гарячки. Пояснити механізм дії пірогенних речовин.
6. Охарактеризувати значення змін зовнішнього дихання, обміну речовин, діяльності органів кровообігу і травлення в патогенезі гарячки.
7. Визначити значення гарячки для організму.
8. Сформулювати висновок про значення центральної нервової системи та різних рефлексогенних зон в реалізації дії пірогенного подразника.
9. Конспект лекцій.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.– 2-е изд., перераб. и доп.– К-: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. – М.: Медицина, 1980.
4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология – 6-е изд., изм. и доп. – М.: Медицина, 1965.
5. Мойсак О.Д. Основи медичних знань і охорони здоров'я: Навчальний посібник. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: Арістей, 2011.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии/Под ред. Н. И. Лосева. – М.: Медицина, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, –2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
8. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, – М.: Медицина, 1974.

Тема: Значення загальних властивостей організму при його взаємодії з середовищем в походженні хвороб (2 год.)

Практичне заняття 4. Спадкові форми патології і типи їх успадкування. Алергія. (2 год.)

1. Знати визначення поняття патологічної спадковості, спадкових захворювань, спадкової схильності.
2. Вивчити спадкові форми патології.

3. Ознайомитись з причинами і загальними механізмами виникнення спадкових захворювань.
4. Уміти класифікувати спадкові форми патології.
5. Уміти визначити загальну різницю між хромосомними хворобами та іншими видами спадкової патології.
6. Знати визначення понять імунологічної реактивності, алергії.
7. Уміти пояснювати механізм захисного характеру реактивності у збереженні гомеостазу.
8. Ознайомитись з характеристикою порушень, що виникають при недостатності імунної системи.
9. Вивчити основні механізми розвитку найпоширеніших форм імунної патології.
10. Уміти пояснювати патогенез алергічних реакцій різного типу, аутоімунних уражень;
11. Ознайомитись з принципами десенсибілізації (гіпосенсибілізації) при алергії негайного і сповільненого типів.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.– 2-е изд., перераб. и доп.– К.: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. – М.: Медицина, 1980.
4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология – 6-е изд., изм. и доп. – М.: Медицина, 1965.
5. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии/Под ред. Н. И. Лосева. – М.: Медицина, 1985.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, –2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, – М.: Медицина, 1974.

Тема: Загальна характеристика типових патологічних процесів (2 год.)

Практичне заняття 5. Порушення мікроциркуляції. Артеріальна і венозна гіперемія. Ішемія, стаз, тромбоз і емболія. (2 год.)

1. Дати характеристику основних форм розладів мікроциркуляції та їх зовнішніх проявів.
2. Перелічити усі компоненти мікроциркуляторного русла.
3. Пояснити причини і механізми порушень адгезивних властивостей стінки судин та їхню роль у розладах мікроциркуляції.
4. Проаналізувати наслідки розладів мікроциркуляції.
5. Засвоїти поняття артеріальної і венозної гіперемії;
6. Знати причини виникнення та механізми розвитку артеріальної і венозної гіперемії;
7. Описати ознаки, загальні і місцеві наслідки артеріальної і венозної гіперемії для організму.
8. Засвоїти поняття ішемії, стазу, тромбозу й емболії;
9. Охарактеризувати причини, умови виникнення і механізми розвитку ішемії, стазу, тромбозу й емболії;
10. Вивчити місцеві і загальні прояви та наслідки ішемії, стазу, тромбозу й емболії.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.— 2-е изд., перераб. и доп.— К.: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. — М.: Медицина, 1980.
4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология — 6-е изд., изм. и доп. — М.: Медицина, 1965.
5. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. И. Лосева. — М.: Медицина, 1985.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, —2-е изд., перераб. и доп. — К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, — М.: Медицина, 1974.

Практичне заняття 6. Судинні реакції, еміграція лейкоцитів у вогнищі запалення. Медіатори запалення. Метаболічні порушення у вогнищі запалення. Реакція фагоцитозу при запаленні. (2 год.)

1. Дістати загальні уявлення про етіологію і патогенез запалення.
2. Охарактеризувати процеси альтерації, ексудації і проліферації.
3. Описати механізм виникнення і послідовність судинних реакцій у вогнищі запалення.
4. Дати характеристику медіаторів запалення і пояснити їхню роль у патогенезі запалення.
5. Знати фізико-хімічні зміни у вогнищі запалення.
6. Уміти пояснювати механізм вторинної альтерації.
7. Пояснити зміни обміну речовин та фізико-хімічних показників у вогнищі запалення.
8. Знати основні прояви первинної і вторинної альтерації.
9. Уміти логічно обґрунтовувати взаємозв'язок категорій діалектики: загального, одиничного й особливого; частини й цілого; причини і наслідку; історичного і логічного.
10. Розуміти механізми окремих стадій фагоцитозу.
11. Охарактеризувати види і причини порушень фагоцитозу.
12. Оцінити біологічне значення фагоцитозу при запаленні.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.— 2-е изд., перераб. и доп.— К.: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. — М.: Медицина, 1980.
4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология — 6-е изд., изм. и доп. — М.: Медицина, 1965.
5. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. И. Лосева. — М.: Медицина, 1985.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, —2-е изд., перераб. и доп. — К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, — М.: Медицина, 1974.

Практичне заняття 7. Патологія основного обміну. Голодування. Порушення водно-електролітного (дисгідрії), вуглеводного і білкового обміну. (2 год.)

1. Засвоїти поняття основного, енергетичного обміну.

2. Охарактеризувати фактори, що впливають на рівень енергетичного обміну.
3. Знати причини і патофізіологічну характеристику видів голодування.
4. Вивчити в експерименті на тваринах причини і механізми порушення основного обміну.
5. Знати основні види порушень водно-електролітного обміну.
6. Уміти охарактеризувати причини, патогенез, форми, наслідки гіпо- й гіпергідратації організму, а також типові форми порушень водно-електролітного обміну.
7. Знати патогенетичні фактори набряку.
8. Засвоїти особливості патогенезу набряків при недостатності серця, захворюваннях нирок, печінки, запаленні, алергії, голодуванні, ендокринних захворюваннях.
9. Охарактеризувати значення порушень електролітного балансу в патогенезі метаболічних і функціональних розладів.
10. Оволодіти принципами профілактики порушень водно-електролітного обміну і лікування.
11. Знати типові форми порушень вуглеводного обміну.
12. Знати клінічні і біохімічні прояви гострої гіпер- і гіпоглікемії.
13. Уміти подавати невідкладну допомогу під час гіпер- і гіпоглікемічного стану.
14. Знати сучасні уявлення про етіологію і патогенез цукрового діабету на прикладі різних експериментальних моделей цього захворювання.
15. Пояснити взаємозв'язок розладів метаболізму й основних функціональних порушень при цукровому діабеті.
16. Охарактеризувати основні етапи порушення білкового обміну.
17. Пояснити механізм розвитку подагри, знати загальні принципи її фармакокорекції.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. – М.: Медицина, 1980.
4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология – 6-е изд., изм. и доп. – М.: Медицина, 1965.
5. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. И. Лосева. – М.: Медицина, 1985.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, – М.: Медицина, 1974.

Практичне заняття 8. Гіпоксія. Патологія тканинного росту. Екстремальні стани. (2 год.)

1. Засвоїти поняття гіпоксії, навести класифікацію гіпоксичних станів за трьома різними критеріями.
2. Знати причини і механізм виникнення окремих видів гіпоксії (екзогенної, дихальної, циркуляторної, гемічної, або кров'яної, тканинної, змішаної).
3. Навести приклади основних порушень метаболізму, що виникають при гіпоксії, і пояснити механізми їх розвитку.

4. Охарактеризувати механізм екстреної і довгочасної адаптації організму до гіпоксії;
5. Обґрунтувати принципи лікувально-профілактичних заходів при різних видах гіпоксії.
6. Знати визначення понять гіпертрофії, гіперплазії, регенерації, атрофії, дистрофії, пухлинного росту, пухлини.
7. Охарактеризувати основні причини пухлинного росту.
8. Вміти пояснювати можливі механізми перетворення нормальної клітини в пухлинну.
9. Знати загальні принципи лікування хворих на злоякісні пухлини.
10. Охарактеризувати поняття екстремальних факторів зовнішнього середовища й екстремальних станів організму.
11. Знати класифікацію екстремальних факторів зовнішнього середовища
12. Знати етіологію, патогенез, прояви основних екстремальних станів організму і загальні заходи для подання невідкладної допомоги при них.

Список літератури

1. Конспект лекцій.
2. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.— 2-е изд., перераб. и доп.— К-: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
3. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. — М.: Медицина, 1980.
4. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология — 6-е изд., изм. и доп. — М.: Медицина, 1965.
5. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. И. Лосева. — М.: Медицина, 1985.
6. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, —2-е изд., перераб. и доп. — К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
7. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, — М.: Медицина, 1974.

7. Самостійна робота

Змістовий модуль I. ПОНЯТТЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ

Тема 1-2: Вступ. Історичні дані про основні етапи розвитку хвороб. Поняття про хворобу. Основи санології. Здоров'я. Основні характеристики здорового стану людини. Екологія людини і медицина

1. Визначення етіології; класифікація патогенних факторів;
2. Критика метафізичних та ідеалістичних поглядів на етіологію;
3. Сучасні діалектико-матеріалістичні уявлення про етіологію хвороб;
4. Характеристика причин та умов виникнення хвороби, патологічного процесу;
5. Залежність результатів впливу на організм патогенного фактора від його властивостей, тривалості впливу зовнішніх і внутрішніх умов;
6. Роль етіологічного фактора у виникненні, перебігові і кінці хвороб
7. Основні шляхи і механізми впливу на організм патогенних факторів;
8. Визначення понять патогенезу, патогенних факторів, провідних ланок і основної ланки патогенезу, порочного кола;
9. Значення в патогенезі хвороб місцевих і загальних, специфічних і неспецифічних, морфологічних і функціональних, патологічних і пристосувальних змін;
10. Механізм генералізації і локалізації патологічного процесу;
11. Поняття про саногенез;
12. Роль нейрогуморальної системи в механізмах видужання; визначення понять реактивності, резистентності; роль зовнішніх і внутрішніх факторів у розвитку реактивності;
13. Класифікація реактивності і резистентності;

Тема 3: Поняття про етіологію та патогенез

1. Визначення етіології; класифікація патогенних факторів;
2. Критика метафізичних та ідеалістичних поглядів на етіологію;
3. Сучасні діалектико-матеріалістичні уявлення про етіологію хвороб;
4. Характеристика причин та умов виникнення хвороби, патологічного процесу;
5. Залежність результатів впливу на організм патогенного фактора від його властивостей, тривалості впливу зовнішніх і внутрішніх умов;
6. Роль етіологічного фактора у виникненні, перебігові і кінці хвороб
7. Основні шляхи і механізми впливу на організм патогенних факторів;
8. Визначення понять патогенезу, патогенних факторів, провідних ланок і основної ланки патогенезу, порочного кола;
9. Значення в патогенезі хвороб місцевих і загальних, специфічних і неспецифічних, морфологічних і функціональних, патологічних і пристосувальних змін;
10. Механізм генералізації і локалізації патологічного процесу;
11. Поняття про саногенез;
12. Роль нейрогуморальної системи в механізмах видужання; визначення понять реактивності, резистентності; роль зовнішніх і внутрішніх факторів у розвитку реактивності;
13. Класифікація реактивності і резистентності;
14. Захисні (бар'єрні) системи організму та їх роль у реактивності; значення нервової й ендокринної систем у формуванні реактивності;
15. Вплив статі і віку на формування реактивності.

Змістовий модуль II. ЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ З СЕРЕДОВИЩЕМ В ПОХОДЖЕННІ ХВОРОБ. ТИПОВІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ

Тема 4. Значення зовнішнього середовища в походженні хвороб

1. Загальна характеристика інфекційного процесу.
2. Інфекційний процес як форма взаємодії мікро- і макроорганізму.
3. Стадії і кінець інфекційного процесу.
4. Принципи фармакологічного втручання в інфекційний процес.
5. Загальні принципи лікування інфекційних хворих.
6. Умови призначення засобів етіотропної терапії.
7. Корекція імунної відповіді. Запобігання алергічним реакціям під час лікування хіміотерапевтичними засобами.
8. Загальна характеристика гарячки, її біологічне значення.
9. Стадії і типи гарячки; механізми зміни терморегуляції. Зміни в органах і системах під час гарячки.
10. Принципи пірогенної терапії.

Тема 5. Значення загальних властивостей організму при його взаємодії з середовищем в походженні хвороб

1. Поняття генотипу і фенотипу, мутацій, мутагенів, їх основні види; типи мутацій за видом хромосом, що містять мутантні гени.
2. Основні причини і загальні механізми виникнення спадкових форм патології.
3. Типи успадкування патологічних ознак.
4. Характеристика статевого хроматину.
5. Ензимопатія, її види, причини виникнення і значення для організму.
6. Різниця між спадковими формами патології і природженими та генокопіями.
7. Класифікація спадкових форм патології.
8. Основні методи вивчення ролі спадковості в патології.
9. Загальні принципи лікування при спадкових захворюваннях.
10. Визначення поняття імунологічної реактивності, основні форми її порушень; первинні і вторинні імунодефіцитні стани.
11. Поняття алергії.
12. Класифікація алергічних реакцій.
13. Екзо- й ендодалергени.
14. Коротка характеристика типів алергічних реакцій.
15. Форми алергії у людини.
16. Механізми імунологічної, біохімічної і патофізіологічної стадій алергічних реакцій.
17. Основні медіатори алергічних реакцій, їх коротка характеристика.
18. Принципи лікування при алергічних захворюваннях.
19. Етіологія, патогенез та основні форми аутоімунних (аутоалергічних) захворювань, принципи лікування.

Тема 6. Загальна характеристика типових патологічних процесів

1. Визначення поняття мікроциркуляції.
2. Визначення і типи шлуджу.
3. Артеріальна гіперемія: визначення, види, причини, основні механізми розвитку і прояви.

4. Венозна гіперемія: визначення, причини, основні механізми розвитку і прояви.
5. Ішемія, стаз, тромбоз, емболія – визначення поняття, види, причини, механізми виникнення і розвитку.
6. Судинні реакції. Еміграції лейкоцитів у вогнищі запалення. Медіатори запалення.
7. Метаболічні і фізико-хімічні порушення вогнища запалення.
8. Реакція фагоцитозу при запаленні.
9. Патологія основного обміну, голодування.
10. Порушення водно-електролітного обміну – дисгідрії.
11. Порушення вуглеводного і білкового обміну.
12. Гіпоксія.
13. Патологія тканинного росту. Пухлини.
14. Екстремальні стани: стрес, шок. Травматичний шок. Променева хвороба.

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
Змістовий модуль I. ПОНЯТТЯ ПРО ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБУ		
Тема 1-2. Вступ. Історичні дані про основні етапи розвитку хвороб. Поняття про хворобу. Основи санології. Здоров'я. Основні характеристики здорового стану людини. Екологія людини і медицина	ІНДЗ, практична робота, тестування, екзамен.	10
Тема 3. Поняття про етіологію та патогенез	ІНДЗ, практична робота, тестування, модульна контрольна робота, екзамен.	5
Змістовий модуль II. ЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ВЛАСТИВОСТЕЙ ОРГАНІЗМУ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ З СЕРЕДОВИЩЕМ В ПОХОДЖЕННІ ХВОРОБ. ТИПОВІ ПАТОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ		
Тема 4. Значення зовнішнього середовища в походженні хвороб	ІНДЗ, практична робота, тестування, екзамен.	5
Тема 5. Значення загальних властивостей організму при його взаємодії з середовищем в походженні хвороб	ІНДЗ, практична робота, тестування, екзамен.	5
Тема 6. Загальна характеристика типових патологічних процесів	ІНДЗ, практична робота, тестування, модульна контрольна робота, екзамен.	5
<i>Разом: 36 год.</i>	<i>Разом: 30 балів</i>	

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності бакалавра, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ) з курсу «Основи нозології» – це вид науково-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Види ІНДЗ, вимоги до них та оцінювання:

✓ науково-педагогічне дослідження у вигляді реферату (охоплює весь зміст навчального курсу) – **30 балів**.

Орієнтовна структура ІНДЗ – науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 8.1. і 8.2.

Таблиця 8.1.

Критерії оцінювання ІНДЗ (науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)

№ п/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів за кожним критерієм
1.	Обґрунтування актуальності, формулювання мети, завдань та визначення методів дослідження	4
2.	Складання плану реферату	3
3.	Критичний аналіз суті та змісту першоджерел. Виклад фактів, ідей, результатів досліджень в логічній послідовності. Аналіз сучасного стану дослідження проблеми, розгляд тенденцій подальшого розвитку даного питання.	12
4.	Дотримання правил реферуванням наукових публікацій	3
5.	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання проблеми, визначення перспектив дослідження	5
6.	Дотримання вимог щодо технічного оформлення структурних елементів роботи (титульний аркуш, план, вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел)	3
Разом		30

Таблиця 8.2.

Шкала оцінювання ІНДЗ
(науково-педагогічного дослідження у вигляді реферату)

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідає рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	28-30	Відмінно
Достатній	20-27	Добре

Середній	11-19	Задовільно
Низький	0-10	Незадовільно

***Орієнтовна тематика реферативних досліджень з навчальної дисципліни
«Основи нозології»***

1. Загальні поняття про хвороби.
2. Вчення про етіології та патогенез.
3. Хвороботворна дія факторів зовнішнього середовища.
4. Роль спадковості і конституції у розвитку хвороб.
5. Реактивність організму і її роль в патології.
6. Алергія.
7. Складний комплекс регресивних змін і адаптації до них – старіння. Шляхи уповільнення старіння.
8. Типові патологічні процеси. Патофізіологія периферичного кровообігу.
9. Типові патологічні процеси. Запалення.
10. Типові патологічні процеси. Патологія тканинного росту. Пухлини.
11. Патофізіологія типових порушень обміну речовин.
12. Патофізіологія голодування.
13. Інфекційний процес. Гарячка.
14. Патофізіологія гіпоксії.
15. Типові патологічні процеси. Екстремальні стани.
16. Молекулярні основи спадковості й мінливості.
17. Популяційна структура людства і профілактика спадкової патології.
18. Екологія людини і медицина.
19. Онтогенетичні і філогенетичні передумови природжених вад розвитку людини.
20. Біоритми.
21. Медико-біологічні аспекти регенерації.
22. Загальна медична і екологічна паразитологія.
23. Патологічна фізіологія нервової системи.
24. Патологія нервової системи.
25. Спадкові форми патології та типи їх успадкування.

Оцінка з ІНДЗ є обов'язковим балом, який враховується при підсумковому оцінюванні навчальних досягнень студентів з навчальної дисципліни «Основи нозології». Бакалавр може набрати максимальну кількість балів за ІНДЗ – 30 балів.

9. Методи навчання

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- Словесні: лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація.

- Семінарські.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача;

самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проєктів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо).

10. Методи контролю

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Основи нозології» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 10.1, табл. 10.2.

Таблиця 10.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

Вид діяльності	Бал	Σ балів
1. Відвідування лекцій	1	$6 \times 1 = 6$
2. Відвідування практичних робіт	1	$8 \times 1 = 8$
3. Виконання практичних робіт	10	$8 \times 10 = 80$
6. Тестовий контроль	10	$4 \times 10 = 40$
7. Виконання мод. контр. роботи	25	$2 \times 25 = 50$
8. Реферат	15	$1 \times 15 = 15$
9. Самостійна робота	5	$6 \times 5 = 30$
10. ІНДЗ	30	30
РАЗОМ БАЛІВ		259
Розрахунок коефіцієнту		$259 : 60 = 4,3$
Екзамен	40	

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; звіт, реферат, есе.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 10.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом) «незадовільно»	F

35 – 59	(з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 10.3.

Таблиця 10.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Реферативні дослідження та есе, які виконує студент за визначеною тематикою, обговорюються та захищаються на індивідуальних заняттях (див. п. «Захист творчих проектів»).

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на практичних заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;

- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Практичні заняття та самостійна робота						Пото чне тесту- вання	Вид контролю
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	Екзамен Коефіцієнт – 4,3
5	15	15	15	15	45		
МКР 1 – 25 балів			МКР 2 – 25 балів				
Відвідування – 14 балів							
Тестування – 40 балів							
ІНДЗ – 30 балів + реферат – 15 балів							

12. Методичне забезпечення

1. опорні конспекти лекцій;
2. навчальні посібники;
3. робоча навчальна програма;
4. збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
5. засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);
6. завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Основи нозології».

13. Питання до екзамену

1. Предмет і завдання навчальної дисципліни «основи нозології».
2. Загальні наукові теорії походження хвороб.
3. Поняття про здоров'я та хворобу.
4. Вплив соціальних факторів на хвороби людини.
5. Класифікація хвороб.
6. Періоди перебігу хвороб. Виздоровлення, смерть.
7. Значення вчення І. П. Павлова про походження хвороби.
8. Основні положення І. П. Павлова сутності хвороби.
9. Визначення етіології. Класифікація патогенних факторів.
10. Критика метафізичних та ідеалістичних поглядів на етіологію.
11. Сучасні уявлення про етіологію хвороб.
12. Характеристика причин та умов виникнення хвороби, патологічного процесу.
13. Залежність результатів впливу на організм патогенного фактора від його властивостей, тривалості впливу зовнішніх і внутрішніх умов.
14. Роль етіологічного фактора у виникненні, перебігу і кінці хвороб.
15. Основні шляхи і механізм впливу на організм патогенних факторів, провідних ланок і основної ланки патогенезу, порочного кола.
16. Значення в патогенезі хвороб місцевих і загальних, специфічних і неспецифічних, морфологічних і функціональних змін.

17. Механізм генералізації і локалізації патологічного процесу.
18. Поняття про саногенез.
19. Роль нейрогуморальної системи в механізмі одужання.
20. Визначення понять реактивності та резистентності.
21. Роль зовнішніх і внутрішніх факторів у розвитку реактивності.
22. Класифікація реактивності та резистентності.
23. Значення нервової, ендокринної систем, вплив віку і статі на формування реактивності.
24. Етіологічні фактори, що спричиняють ушкодження клітин.
25. Основні види ушкодження клітин та їх прояви.
26. Поняття генотипу та фенотипу, мутації, мутагенів, їх основні види.
27. Основні причини і загальні механізми виникнення спадкових форм патології.
28. Типи успадкування патологічних ознак.
29. Класифікація спадкових форм патології.
30. Визначення поняття мікроциркуляції. Внутрішньо судинні порушення мікроциркуляції – види, етіологія, патогенез.
31. Визначення і типи сладжу.
32. Поняття про порушення периферичного кровообігу, основні форми цих порушень.
33. Артеріальна та венозна гіперемія – визначення, види, причини, основні механізми розвитку та прояви.
34. Ішемія – визначення поняття, види, причини, механізми виникнення і розвитку. Основні клінічні і патофізіологічні ознаки.
35. Стаз – визначення поняття, види, причини, механізми виникнення і розвитку. Основні клінічні і патофізіологічні ознаки.
36. Тромбоз – визначення поняття, види, причини, механізм розвитку і стадії тромбоутворення.
37. Емболія – визначення поняття, класифікація, особливості перебігу, наслідки.
38. Визначення поняття запалення, екзо- і ендогенні причини запалення.
39. Класифікація запалення залежно від стану реактивності організму, вираженості і швидкості його розвитку, тривалості перебігу.
40. Вплив нервової і гормональної регуляції на перебіг запального процесу. Значення запалення для організму.
41. Визначення поняття фагоцитозу. Характеристика стадій фагоцитозу. Причини і механізми руху лейкоцитів у вогнищі запалення.
42. Суть фагоцитарної теорії запалення І. І. Мечнікова, її відмінність від теорій Вірхова, Конгейма, Шаде, Менкіна.
43. Основні види порушень водно-електролітного обміну – дисгідрії; причини, види, патогенез, зневоднення, його наслідки для організму.
44. Набряк: визначення, види, патогенез.
45. Види і патогенез гіпер- і гіпоглікемії. Етіологія, патогенез, основні клінічні симптоми цукрового діабету.
46. Гіперкетонемічна кома: етіологія, патогенез, заходи невідкладної допомоги.
47. Основні етапи порушення білкового обміну. Розлади травлення, всмоктування і синтез білків в організмі.
48. Подагра: причини, патогенез, перебіг, фармакокорекція.
49. Загальна характеристика інфекційного процесу.
50. Інфекційний процес як форма взаємодії мікро- і макроорганізму.
51. Стадії і кінець інфекційного процесу.
52. Загальна характеристика гарячки, її біологічне значення.
53. Стадії і типи гарячки, механізм зміни терморегуляції.
54. Зміни в органах і системах під час гарячки. Принципи пірогенної терапії.

55. Визначення та патогенез гіпоксії. Класифікація видів гіпоксії.
56. Визначення поняття імунологічної реактивності, основні форми її порушень.
57. Визначення поняття алергії. Класифікація алергічних реакцій та їх характеристика.
58. Форми алергії у людини.
59. Патологія тканинного росту. Класифікація змін росту тканин; визначення гіпертрофії і гіперплазії, їх види і механізм розвитку.
60. Визначення понять регенерації, атрофії та дистрофії. Характеристика їх видів.
61. Етіологія і патогенез пухлин; відмінності між доброякісною і злоякісною пухлиною.
62. Поняття про екстремальні патогенні фактори зовнішнього середовища, їх класифікація.
63. Поняття про екстремальні стани організму людини.
64. Травми – коротка характеристика, місцеві і загальні зміни в організмі.
65. Біль – поняття, вплив на організм, патогенез, біологічне значення, принципи знеболювання.
66. Шок – поняття, патогенез, види, профілактика, лікування.
67. Кома – поняття, патогенез, види, профілактика, лікування.
68. Стрес – поняття, патогенез, види, профілактика, лікування.
69. Колапс – поняття, патогенез, види, профілактика, лікування.
70. Непритомність – поняття, патогенез, види, профілактика, лікування.
71. Перенавантаження – поняття, основні прояви, механізм розвитку.
72. Гіподинамія, невагомість – поняття, вплив на організм, патогенез, профілактика.
73. Інтоксикації – поняття, види, класифікація токсичних речовин, шляхи проникнення та вплив на організм людини.
74. Основні прояви інтоксикацій, механізм розвитку і принципи лікування.
75. Вплив на організм високих температур (опік, опікова хвороба, гіпертермія, тепловий удар) – основні порушення функцій, патогенез, принципи лікування.
76. Вплив на організм низьких температур (відмороження, гіпотермія) – основні порушення функцій, патогенез, принципи лікування.
77. Вплив на організм іонізуючого випромінювання – основні порушення функцій, патогенез, принципи лікування.

14. Рекомендована література

Базова

1. Патологическая физиология / Под ред. Н. Н. Зайко.– 2-е изд., перераб. и доп.– К.: Вища шк. Головное изд-во, 1987.
2. Мойсак О.Д. Основи медичних знань і охорони здоров'я: Навчальний посібник. – 6-е вид., випр. та доп. – К.: Арістей, 2011.

Допоміжна

3. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. Н. Н. Зайко, Л. Д. Даниловой, –2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк. Головное изд-во, 1985.
4. Руководство к практическим занятиям по патологической физиологии / Под ред. С. М. Павленко, – М.: Медицина, 1974.
5. Патологическая физиология / Под ред. А. Адо, Л. М. Ишимовой. – М.: Медицина, 1980.
6. Д. Е. Альперин. Патологическая физиология – 6-е изд., изм. и доп. – М.: Медицина, 1965.

Робоча програма навчального курсу
«ОСНОВИ НОЗОЛОГІЇ»

Укладач: *Мойсак Олександр Данилович*, старший викладач кафедри анатомії і фізіології людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка.

Б   ОСНОВИ НОЗОЛОГІЇ. Програма навчальної дисципліни / Укладач О. Д. Мойсак. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. – 25 с.